

Ålands fredsinstitut

The Åland Islands Peace Institute

NGO in Special Consultative Status with the Economic and Social Council of the United Nations

Debatten ”Norden och freden” 25.3.2013

Det är anmärkningsvärt att försvar, militära frågor samt säkerhet de senaste åren har blivit några av de främsta drivkrafterna för nordiskt samarbete, trots att hotbilderna är mycket mindre påtagliga än de var förr och trots att sådana frågor på andra håll i Europa fått minskad betydelse. Det var en av kärnpunkterna i ett anförande som hölls av fredsinstitutets nyutnämnde specialrådgivare, freds- och konfliktforskare Pertti Joenniemi, på seminariet ”Norden och freden”. Seminariet anordnades av Ålands fredsinstitut i samarbete med Föreningen Norden Åland den 25.3.2013 i Självstyrelsegården i Mariehamn.

Debatten anordnades med anledning av demilitariseringsdagen på Åland (som uppmärksammas den 30 mars) och av den pågående förstärkningen och fördjupningen av nordiskt säkerhets- och försvarssamarbete. Ålands fredsinstitut har under flera år följt utvecklingen och ställt sig frågande till hur en sådan utveckling förhåller sig till Nordens traditionella fredsprofil, det vill säga en bild och självbild av Norden som en fredlig aktör såväl i inrikes- som utrikespolitiska frågor.

Debatten modererades av doktor *Mikael Wigell*, forskare vid Utrikespolitiska institutet, Helsingfors och ledamot i fredsinstitutets forskarråd. Debatten berörde frågor som: Vilka är implikationerna av ett närmare försvarssamarbete för Nordens självbild och roll som en fredsfrämjande region? Vilka krav ställs på demokratisk förankring av relevanta beslut? Bör Norden snarare satsa på att utveckla sin fredsprofil? Vad menas med fastare strukturer för försvarssamarbetet?

I sin inledning argumenterade *Pertti Joenniemi* vidare att det nordiska har fått ett uppsving, men att Nordens vägval mot att fästa ökad vikt vid säkerhetspolitik är ganska omodernt och att risken är påfallande att Norden utvecklas till en bastion av föråldrat militärt tänkande och säkerhetspolitik. Paradoxalt nog, menade Joenniemi, klarade vi oss under det kalla krigets tid utan att fokusera på militära frågor och gemensam säkerhetspolitik i ett läge som var ytterst farlig och hotfullt, men idag när spänningarna lättat är frågorna plötsligt högaktuella. Joenniemi argumenterade för att anledningen till detta kan vara en ökad oro och osäkerhet om vilka vi är i en globaliserad tid,

vilket gjort det möjligt att styra intresset mot olika typer av hot och i synnerhet yttre hot och därmed ett behov av ökad säkerhet. Med hjälp av en psykologisk förklaringsmodell, kan man säga att allmän oro och osäkerhet för framtiden omvandlas till rädsla och ångest som besvaras och hanteras genom försvars- och säkerhetssamarbete.

Sia Spiliopoulou Åkermark, docent i folkrätt och direktör för Ålands fredsinstitut, kommenterade med utgångspunkt i olika internationella organisationers olika arbetssätt och logik. Medan FN tagit sin utgångspunkt i icke- våld och konflikthantering och EU fokuserat på ekonomi, har det nordiska samarbetet med bas i Helsingforsavtalet från 1975 haft rättslig samordning som en grundläggande princip och fokuserat på frågor som ligger nära den enskilda människan, såsom nordbors mobilitet, kultursamarbete och jämställdhetsfrågor. I verkligheten sker en omfattande samordning redan i det utrikespolitiska fältet. I dag har dock det rättsliga harmoniseringsarbetet avstannat och i stället fästs stor vikt vid försvarssamarbete inom NORDEFECO, som är ett exempel på toppstyrt nätverksarbete snarare än ett samarbete som bygger på parlamentarisk förhandling och förankring. Åkermark konstaterade också att det i de olika nordiska länderna hållits bara ytterst sporadiska parlamentariska debatter om nordiskt säkerhets- och försvarssamarbete. Fördjupningen av samarbete på dessa områden har samtidigt fortskridit i snabb takt och på byråkratiskt sätt, vilket innebär att de nordiska medborgarna och parlamenten snarast ställs inför fullbordat faktum.

Wille Valve, lagtingsledamot och ordförande för Ålands parlamentariska delegation till Nordiska rådet påpekade att frågor om försvar- och säkerhet är av intresse för Åland i relation till demilitariseringen, i förhållande till befolkningsskyddsfrågor samt i relation till det så kallade Ålandsexemplet, där Åland i internationella sammanhang används som illustration av och exempel på hur internationella konflikter kan få en långsiktig lösning. Valve menade att det för Ålands del är positivt att de nordiska länderna enats om att diskutera inte bara försvarssamarbete, utan försvars- och säkerhetssamarbete i bredare mening. Enligt Valve behöver ett ökat fokus på försvars- och säkerhetsfrågor inte stå i motsättning till att fredsfrågorna drivs vidare, snarare kan frågor om till exempel medling inbegripas i den övergripande säkerhetspolitiken. Det är viktigt för Åland att följa dessa planer och diskussioner och delta aktivt i diskussionerna, menade Valve.

Kjell-Åke Nordquist, docent freds- och konfliktforskning och ordförande i Ålands fredsinstituts forskarråd, diskuterade utifrån de behov som finns vid konflikthärdar och efterkrigssituationer runt om i världen. Det som saknas i världen idag är resurser och engagemang för långsiktig medling på många nivåer, återuppbyggande, rättsstaters förstärkning och för att hantera trauman och resultat av grova kränkningar av mänskliga rättigheter och av våldsanvändning. Här har Norden haft en viktig roll under lång tid och man kan ställa sig frågande till hur dessa prioriteringar kan förenas, politiskt och resursmässigt i de nuvarande planerna för utökat försvars- och säkerhetssamarbete.

Susann Simolin, informationsansvarig, Ålands fredsinstitut, tog sin utgångspunkt i en distinktion mellan identitet och 'brand', där identiteten motsvarar en självbild medan ett brand är den bild som visas upp utåt. Brand och identitet påverkar varandra och kan också påverka politiska beslut och resursfördelning. Hon hävdade att det kan finnas en uppfattning bland politiska eliter i Norden om att en fredsprofil är omodern och att det är mer opportunt att branda sig som säkerhetspolitisk aktör. En pågående "rebranding" av det nordiska tycks drivas av eliter medan det är oklart hur gräsrotterna ställer sig till en sådan förändring och dess betydelse för identiteter. Hon påpekade vidare att ett inkluderande säkerhetspolitiskt begrepp kan medföra flera risker; dels att det militäras traditioner och beslutsstrukturer spiller över på andra områden vilket kan leda till minskad insyn och legitimitet, dels ett förstärkt fokus på risker och hot på bekostnad av diskussioner om möjligheter till fred. Det är därför Ålands fredsinstitut tagit initiativ till att främja skapandet av ett nordiskt fredsforum där många olika aktörer regelbundet kan samtala om det som skapar den nordiska freden och om nordens fredsroll internationellt.

I den efterföljande diskussionen tog bl.a. Folke Sjölund, ordförande för Föreningen Norden på Åland, Ålands lantråd Camilla Gunell och fredsinstitutets ordförande, lagtingsledamot Barbro Sundback upp frågor relaterade till legitimitet och det upplevda glappet mellan eliter och gräsrotter. Diskussionen berörde även de olika prioriteringarna, målen och ambitionerna i de nordiska länderna och självstyrda områdena. Det framfördes synpunkter om att det är viktigt att tydligare visa vad det fredliga nordiska samarbetet hittills åstadkommit. Fredsinstitutets styrelseledamot, lagtingsledamot Roger Jansson, funderade över hur man kan få till stånd en tyngdpunktsförskjutning som går åt motsatt håll, från det militära till det civila och till en ökad betoning av fredsfrågorna.

Norden
& **freden**